

Polarisatie en verbinding

Evelien Tonkens geeft als Universiteitshoogleraar leiding aan de [universiteitsbrede Studiegroep Polarisatie](#), die ook externe leden verwelkomt. Hieronder beschrijven we hoe de studiegroep het thema Polarisatie benadert en welke vragen leidend zijn.

Polarisatie neemt in Nederland (en andere Europese landen en de VS) gevaarlijke vormen aan. Mensen staan steeds vaker vijandig tegenover elkaar en maken elkaar zwart in plaats van ervaringen en meningen uit te wisselen. Deze vijandigheid vormt een bedreiging voor de democratie. Om weer tot vruchtbare uitwisseling te komen moeten we de morele drijfveren van de tegenstanders serieus nemen, en de obstakels wegnemen die vruchtbare uitwisseling in de weg staan. Waaruit de hedendaagse polarisatie precies bestaat en wat ervoor nodig is om deze te doorbreken staat centraal in het UvH-brede onderzoeksthema *Polarisatie en verbinding*.

Wij onderscheiden (op basis van publicaties van Tsjalling Swierstra en Evelien Tonkens) drie polarisatie-arena's waarin steeds een andere vorm van afstand centraal staat, en waarin twee morele grondhoudingen botsen. Ten eerste polarisatie tussen *nu* en *later*, die centraal staat in klimaat- en milieuproblematiek. Voelen we ons verantwoordelijk voor wat zich vooral later afspeelt en vinden we dat we daar nu offers voor moeten brengen, of beperken we onze verantwoordelijkheid tot wat zich nu afspeelt? Ten tweede is er polarisatie rond de afstand tussen *hier* en *daar*: voelen we ons verantwoordelijk voor onze naaste omgeving of ook voor wat ruimtelijk ver weg gebeurt, in wat wel de 'global south' wordt genoemd? Ten derde is er polarisatie rond de afstand tussen *wij* en *zij*. Voelen we ons moreel verantwoordelijk voor het welzijn van mensen die anders zijn dan wij; die bijvoorbeeld tot een andere sociale klasse behoren of een andere levensbeschouwing of seksuele voorkeur hebben?

Actuele polarisatie draait kortom om drie soorten afstand: in tijd, plaats en identiteit. Daarin botsen twee morele grondhoudingen, die Swierstra en Tonkens de *nabijheidsmoraal* en de *afstandsmoraal* noemen. De *afstandsmoraal* geeft prioriteit aan de zorg voor vreemdelingen, en voor problemen ver weg en later. De *nabijheidsmoraal* stelt zorg voor de eigen groep en diens problemen hier en nu centraal.

Geen van beide posities kan op zichzelf de drie afstandsproblemen oplossen. De nabijheidsmoraal kan dat niet omdat ze zich beperkt tot *nu*, *hier*, *wij* en zich afsluit voor de problemen op afstand. De afstandsmoraal kan die problemen niet oplossen omdat ze deze weliswaar centraal stelt maar mensen te weinig motiveert om zich die aan te trekken. Intussen wint een giftige, vijandige variant van nabijheidsmoraal in Europa in snel tempo aan populariteit, vaak gepaard gaand met affectieve polarisatie door diskwalificatie van de tegenpartij.

Nodig is daarom een *overbruggingsmoraal*, die wel verantwoordelijkheid neemt voor de problemen van *later*, *daar* en *anderen* maar die ook mensen motiveert om dat te doen, door een brug te slaan tussen de nabijheidsmoraal en de afstandsmoraal.

Onder leiding van de Universiteitshoogleraar bundelt de universiteitsbrede Studiegroep Polarisatie de verschillende soorten sociaalwetenschappelijke en geesteswetenschappelijke deskundigheden die in verschillende leerstoelgroepen op de UvH aanwezig zijn om gezamenlijk, in samenwerking met externe maatschappelijke en wetenschappelijke partners te onderzoeken op welke wijze en met welke interventies polarisatie doorbroken kan worden, en een overbruggingsmoraal kan worden bevorderd, op drie niveaus: op het niveau van bestaansvoorwaarden, moraal en instituties. Bestaansvoorwaarden zoals veiligheid, erkenning, verbondenheid en grip zijn noodzakelijk om verantwoordelijkheid voor afstandsproblemen te kunnen nemen. Instituties zijn nodig om de moraal te ondersteunen en te ontlasten.

De leidende vraag is daarom: onder welke voorwaarden en op welke manieren kunnen we polarisatie tussen de afstandsmoraal en de nabijheidsmoraal doorbreken en toewerken naar een overbruggingsmoraal, waarin we onze verantwoordelijkheid voor onze eigen problemen hier en nu combineren met verantwoordelijkheid voor problemen van anderen, daar, later? Wat zijn zinvolle, effectieve interventies daartoe? In hoeverre en op welke wijze kunnen de *bestaansvoorwaarden* worden bevorderd? Wat voor *morele* transformatie is er nodig? En hoe kunnen *instituties* bijdragen aan de overbruggingsmoraal?

De studiegroep Polarisatie deelt dit analysekader maar staat ook open voor en verkent andere perspectieven en vragen met betrekking tot het begrijpen en doorbreken van polarisatie.

Bronnen:

Swierstra, T. en E. Tonkens (2022) Brede moraal en brede rede, Hoe inclusieve ethiek te combineren met psychologisch realisme, *Algemeen Nederlands Tijdschrift voor Wijsbegeerte*, 114.1 (2022) 2-36, <https://doi.org/10.5117/ANtW2022.1.002.sWiE>
Swierstra, T. en E. Tonkens (in voorbereiding) *Andermans volk eerst? Polarisatie en solidariteit in de 21^e eeuw*. Amsterdam: Boom
Tonkens, E. en T. Swierstra (2022) Institutionele voorwaarden voor een brede, inclusieve rede, Antwoord aan onze critici, *Algemeen Nederlands Tijdschrift voor Wijsbegeerte*, 114.1 (2022), 83-99, <https://doi.org/10.5117/ANtW2022.1.011.toNK>